

Keimami marautaka na totoka ni draki kei na kena itovo ni bula e kilai kina na vanua qo o Kuinisoladi. Ia, e sega ni galala mai ena leqa tubukoso me vaka na cava se cagilaba, na waluvu kei na ualoka ka dau tarai keda ka ra tiki tale ga ni veika era tu vakavolivoliti keda. Na itukutuku ni veigauna sa oti e vakaraitaka ni sega ni saumi rawa vakailavo na vakacaca ni leqa tubukoso ena vuku ni noda vakawelewele.

Taura na gauna oqo mo vakavakarau kina ena kena:

- Vakarautaki na nomu peleni ni gauna ni leqa vakasauri
- Vakarautaki na nomu iyaya ni leqa vakasauri
- Vakarautaki na nomu itikotiko
- Vakarorogo ki na ivakasala

Oqo na veika mo cakava me vukei iko ena vakavakarau mo bula ka vakalailaitaka na revurevu ni vakacaca.

Kevaka o tiko ena dua na vanua luvuluvu rawarawa se yaco kina na cere vakasauri ni wai vu main a cagilaba (storm surge), e rawa ni vakabula na gauna kei na lomaocaoca ena gauna ni leqa tubukoso na peleni ni tokitoki.

Oqo e tolu na ikalawa me veivuke ena vakavakarau ni tokitoki ena nomu peleni ni leqa tubukoso

1. Cakava eso na vakadidike ni tokitoki.

- E tiko beka nomu vale ena vanua luvuluvu wasoma kei na cere vakasauri ni waitui se yaco wasoma kina na sunami/ualoka.
  - Raica na matabose ni nomu tauni, itikotiko me baleta na ivakaro, na veika me caka ena gauna ni toki kei na gaunisala ina vanua ni toki/idrodro.
  - Raica na valeniwilivola ena nomu tauni kei na matabose ni nomu tauni ena itukutuku ni vakacaca ena rawa ni yaco.
- Na veika ni veivuke cava e sa tu rawa vei iko kei na nomu vuvale ni yaco na leqa tubukoso
  - taroga na itukutuku matailalai ni tabana ni veivukei ena nomu itikotiko me vukea na veitaratara
  - Kevaka e gadreva nomu vuvale na veivuke, vaqara na veivuke cava o rawa ni vakayagataka mai na matabose ni nomu tauni se itikotiko kei na isoqosoqo ni dauveivukei

2. Vola na veika me vakayacori ena tokitoki ena nomu peleni ni gauna ni leqa tubukoso.

- Raica rawa e dua na vanua ena sega ni vakaleqai mo toki kina kevaka e rawa ni veivakarusa ni cere ni waitui se na waluvu
  - E vinaka cake ina vuvale se itokani era tiko ena loma ni vanua se vanua cecere
  - Vola na itikotiko se naba ni talevoni ni vanua ni toki ena nomu pele ni leqa tubukoso
- Raica ka vola na itavi kece me na caka ni bera na tokitoki ka raica me ra kila na lewe ni vuvale kece se caka vakacava na itavi kece oqori(m.v.maroroi ni yaya vakalivaliva, sogosogo na wai,livaliva kei na kasi mai na kena ivurvure, tawaitaga na nuku ena ikeli)

3. Vakadeitaka ni ratou sa vakarau na nomu vuvale ka veitaratara wasoma tiko.

- Vola na iyaya baleti iko kei na iyaya ni vuvale mo kauta kei iko ina nomu kato ni yaya ni veiqaravi ni oleqa tubukoso (raica e cake na lewe ni kato ni yaya ni veiqaravi ni leqa)
- Raica lesu ka vakatovototaka na nomu peleni ni leqa tubukoso ena veigauna(vakatolu ena dua na yabaki) me vakadeitaka ni sa kilai vakavinaka na veika me caka ena gauna ni tokitoki ni yaco na leqa.
- Raica me tawa ka maroroi rawa tiko na waiwai ni lori ena nomu qaraji de gadrevi mo toki vakasauri.
- Vakarorogo ina itukutuku kacivaki(ena retio se retio yaloyalo) mo kila na gaunisala me laumuri ena gauna ni tokitoki.
- Vukei ira na nomu itokani kei ira na tu voleka vakauasivi o ira na itabaqase kei ira e gadreva na veivuke, ena nomu vukei ira mera vakarau ka vakadewataka na ivakasala.
- Kevaka o veisiko se vakacagicagi tiko e Kuinisoladi, ka sega na nomu vuvale se itokani me vakaruru kina, veitaratara vua na nomu manidia ni otele me vakaraitaka vei iko na vanua ni toki ena gauna ni leqa tubukoso.

Sa tiko kece na veika oqo

- Sa soli beka ni ivakasala vakamatanitu me caka na toki?
- O kila na vanua o na toki kina?
- E tiko yani e loma ni vanua na nomu idrodro ka tiko tale ga ena vanua cecere?
- E sa tawa vinaka tiko na waiwai ni nomu motoka?
- O sa tawana tiko e dua na kato ni iyaya ni veiqaravi ena gauna ni leqa tubukoso?
- E sa tawa vata tale ga kina e dua na peleni ni leqa tubukoso?
- Sa tawa tiko beka eso na wainimate ka na gadreva na nomu vuvale?
- Sa tawa tiko beka na nomu ivola vakalawa bibi kei na iyaya vakamareqeti eso?
- O sa bokoca ira kece beka na itabataba kei na ivurevure ni livaliva, kasi kei na paipo ni wainigunu ina nomu itikotiko?

- Era sa maroroi vakavinaka beka na nomu manumanu susu e vale?
- O sa lokataka vinaka beka na nomu vale?
- O sa tawana rawa beka eso na wainigunu ena gauna ni leqa.
- O sa raica ira na tu voleka ka ra sa qase sara ka vakaleqai tale ga na yagodra?
- Kevaka o sa vakayacora oti na itavi kece e cake,mo qarauna me tiko na nomu kato ni yaya ni veiqaravi kei na kato ni iyaya ni tokitoki ka tekivutaka sara na nomu peleni ni Toki

Tabana e 1 mai na 2 Fijian

Nanuma e veigauna kece

Na peleni ni gauna ni leqa sa ikalawa bibi ina nomu vuvale me vakarau, me bula, ka sotava na leqa tubukoso.

Mera kila kece na lewe ni vuvale na vanua e tiko kina na peleni ni leqa tubukoso.

Vakatovototaka tiko na nomu peleni ni leqa tubukoso kei na tokitoki ena veitolu na vula me kila kece na vuvale na cava mera cakava ni yaco na leqa tubukoso.

Kato ni iyaya ni tokitoki ena leqa tubukoso

Me maroroi nomu kato ni yaya ni tokitoki ena beki kaukauwa ka tuberi rawarawa se kateni/beki tabu suasua ka biu ena vanua maroroi ka rawa ni tarai vakarawarawa.

Na nomu kato ni tokitoki e buli me ikuri ni nomu kato ni yaya ni veiqaravi ni leqa tubukoso Ke o sa tokitoki, ni o sa cakacakataka na nomu peleni ni leqa tubukoso, kauta vata tiko nomu kato ni yaya ni veiqaravi ni leqa tubukoso, nomu peleni ni leqa tubukoso, kei na nomu kato ni yaya ni tokitoki.

Na veika eso me tiko ena nomu kato ni iyaya ni veiqaravi

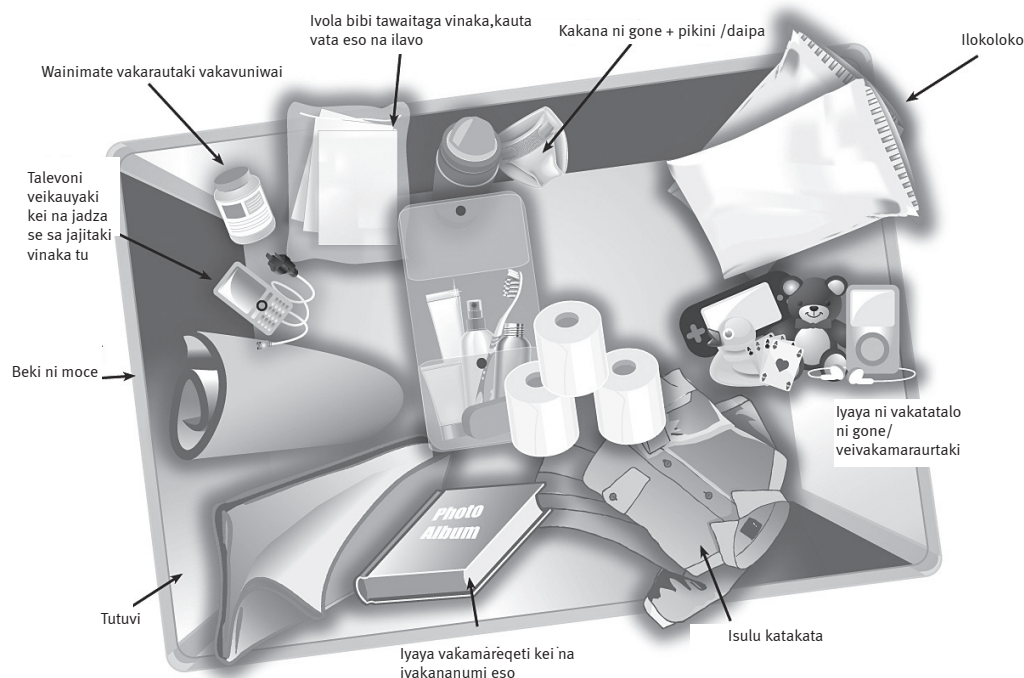
- Me levu na veisau ni isulu baleti ira na lewe ni vuvale, maroroi vinaka ena beki palasitika sega ni suasua (tarausese balavu, sote Liga balavu, isala kei na ivava kaukaua)
- Wainimate gunuvi, wainimate soli vakavuniwai
- Ikuri ni iyaya ni Veivuke Taumada, tatarovi ni siga, wainimate ni manumanu ca
- Iyaya ni valelilai kei na iyaya ni tiko savasava
- Lokoloko, beki ni moce kei na itutuvi ni tamata yadua
- Ivola kei nodra iyaya ni qito na gone
- Iyaya ni gone dramidrami (pikini, daipa, sucu/ kakana tawaitini (kevaka e gadrevi)
- Iyaya vakamareqeti, itaba (tabaki, tepi se disiki katonu, itukutuku maroroi ena USB) kei na ivola tukutuku bibi tawani palasitika vinaka.
- Levu toka na ilavo
- Talevoni veikauyaki, batiri veisosomitaki kei na wa me vakadrodroi kina na kaukauwa vakalivaliva

Ivola bibi eso

- Maroroya na imatai ni ilavelave ni ivola se na kena e sa vakadinadinataki vakamatanitu ena nome kato ni yaya ni veiqaravi ni leqa tubu koso. Maroroya na veika kece oqo ena dua na taga palasitika.
- Sikenetaka eso na ilavelave ka maroroya ena kau ni mamaroroi (USB) se peleti ni mamaroroi (CD). Maroroya na veika kece oqo ena dua na taga palasitika.

- Pepa kece ni inisua ni vale kei na iyaya ni lomanivale
- Pepa ni inisua ni vale kei na iyaya ni vale, motoka, kei na iyaya vakamareqeti e taukeni.
- Ivola ni iyaya vakamareqeti ni vale
- Ivola ni inisua ni bula kei na ivola vakalawa ni taukeni ni iyau (na wili)
- Ivola vakalawa ni taukeni vale kei na ivola ni mokiti ni vale
- Ivola ni sucu kei na ivola ni vakamau
- Pasipote/tukutuku matailalai ni visa
- Ivola ni vakatubu ilavo eso ena kabani duidui
- Ivola ni raici e valenibula, kadi ni peniseni
- Na itukuutku ni cula ni tatarovi ni mate.
- Akaude ni baqe kei na itukutuku ni nomu kadi ni dinau ena volivoli se baqe.
- E dua na ilavelave veitokoni ni faile bibi kece ena nomu komupiuta
- Peleni ni leqa tubu koso ni matavuvale kei
- Na naba ni talevoni ni tabana e veiqaravi raraba ena gauna ni leqa.

Kato ni iyaya ni veiqaravi ni leqa tubukoso

E vakarautaki na tikidua oqo me vakadewa itukutuku wale ga ka vakarautaki ena vakabauta ni na yaco na bula Na Tabana ni Veivakabulai ni Lewenivanua, Maniatiaki ni Leqa Tubukoso e Kuinisiladi kei na Tanaba ni Veiqaravi ni Leqa tubukoso ni matanitu eratou na galala mai na veibeitaki ni dua na tamata me baleta na vakayali se vakacacani (okati kina na veika e vakayali se vakacacani) ka na sotavi se na veika e rawa ni yaco se vu mai ena revurevu ni veika e tabaki ena tikidua oqo.

Ena ikuri ni tukutuku enha vakavakarau ni leqa tubukoso, sikova na www.disaster.qld.gov.au